

IV. Minderheden en migratie - Minorités et migration

CARLO LEJEUNE & CHRISTOPH BRÜLL (Hg.)
*Grenzserfahrungen. Eine Geschichte der
Deutschsprachigen Gemeinschaft Belgiens.
Band 5 : Säuberung, Wiederaufbau, Auto-
nomiediskussionen (1945-1973)*

Eupen, Grenz-Echo Verlag, 2014, 288 p.

In de Belgische historiografie is er nauwelijks aandacht voor de Duitstalige gemeenschap van België. Deze gemeenschap telt vandaag slechts iets meer dan 75.000 inwoners en men kan met recht en reden dan ook stellen dat het verleden van die mini-gemeenschap toch intensief werd bestudeerd. Auteurs zoals Andreas Fickers, Christoph Brüll, Carlo Lejeune e.a. hebben recent op een wetenschappelijk onderbouwde wijze de historische ervaring van die gemeenschap onderzocht. Beduidend meer aandacht werd besteed aan die Duitstalige gemeenschap dan aan andere groepen mensen in België met een gemeenschappelijk verleden. Wat men als de Italiaanse gemeenschap van België kan beschouwen – de 300.000 personen woonachtig in België met de Italiaanse nationaliteit – of ook nog de Marokkaanse gemeenschap – volgens een recente demografische studie (Schoonvaere, 2014) telt die zowaar 430.000 leden – komen er in de geschiedenis van het twintigste eeuwse België veel bekaaid van af. Dat de Duitstalige gemeenschap één van de geïnstitutionaliseerde gemeenschappen is die het federale België schraagt, verklaart de sterkere onderzoeks-aandacht voor die bevolkingsgroep (en deze publicatie).

Voor de Belgische historiografie biedt de Duitstalige gemeenschap als de lilliputter

onder de erkende gemeenschappen een alternatieve invalshoek op de communautaire breuklijn van België. Van die mogelijkheid wordt evenwel nauwelijks gebruik gemaakt. Zo besteedde bijvoorbeeld Koen Aerts in zijn trouwens voortreffelijke studie van 2014 over *De juridische reïntegratie van collaborateurs in de Belgische Staat na de Tweede Wereldoorlog* nauwelijks aandacht aan de specifieke situatie in de Oostkantons. Dat maakt dat het historisch onderzoek rond de Duitstalige gemeenschap in België een bijna uitsluitend interne geschiedschrijving is, een zaak van historici opgegroeid in die kleine gemeenschap. Dat historisch onderzoek vond een institutionele vertaling met de oprichting in november 2014 van het *Zentrum für Regionalgeschichte* door de Duitstalige gemeenschap van België.

Dit publiksboek bundelt de wetenschappelijke expertise rond die periode en vult het ook aan. Vooral historici hebben aan deze rijkelijk met foto's versierde publicatie meegewerkt. Dat het hier deel 5 van de *Geschiede der Deutschsprachigen Gemeinschaft Belgiens* betreft, lezen we op de kaft van het boek, maar nergens in het boek wordt deze vijfdelige reeks belicht. De uitgever weet enkel te melden dat deel 1 over deze regio in het *Ancien Régime* zou verschijnen in 2015.

Een boek over de Duitstalige gemeenschap in de periode 1945-1973 heeft een groot potentieel aan historisch drama. In 1940 had Hitler het gebied dat Duitsland door het Verdrag van Versailles aan België had moeten afstaan geannexeerd, vergroot met tien Duitstalige gemeenten die al in 1830 tot België behoorden. Die Belgen werden toen (voor velen opnieuw) Duitsers. De annexatie van Oostkantons na het verdrag van

Versailles was in de regio niet gesmaakt, vooral door het strikte assimilatiebeleid door de Belgische overheid. De nazi's zouden gedurende de jaren 1930 een stevige electorale aanhang kunnen uitbouwen. Na de Tweede Wereldoorlog werden de inwoners van Eupen-Malmedy opnieuw Belgen, maar niet allemaal. Tussen 14 mei 1946 en 27 augustus 1947 werden 1266 Belgische inwoners van de Oostkantons uit de Belgische natie gesloten. Zij die een leidende functie had uitgeoefend in het nazi-regime of propaganda had gevoerd voor de vijand werden vervallen verklaard van de Belgische nationaliteit. Tegelijkertijd met de zuivering van de bevolking werd teruggегrepen naar het assimilatiebeleid van voor 1940.

De denationalisering van vermeende nationaal-socialistische Belgen uit de Oostkantons steunde op een discretionaire besluitvorming. Een veroordeling door een rechtbank was niet nodig. De administratieve besluitvorming vertrok vanuit de overtuiging dat deze personen zouden worden hersteld in hun Duitse nationaliteit en naar het bezette Duitsland konden worden uitgewezen. Dit bleek minder eenvoudig aangezien zelfs zij die terug Duitsers werden zich niet zo eenvoudig in Duitsland konden vestigen omdat de Britse bezettingsautoriteiten zich hiertegen verzetten. Het bleek ook ten onrechte dat de Belgische autoriteiten aan hen de Duitse nationaliteit toeschreef. Vanuit Duitse zijde werd gesteld dat zij als staatlozen moesten aanzien worden. Vele gedenaturaliseerden moesten dan ook noodgedwongen verder in België getolereerd worden. Die praktische problemen, maar ook politieke druk, zorgde voor een mildering in de repressie. Tegen 1960 hadden reeds een negenhonderdtal van die voormalige

Duitse Belgen hun Belgische nationaliteit terug verworven. Dat patroon van improvisatie in het beleid zou zich op vele andere gebieden (repatriëring, veroordelingen wegens collaboratie, compensatie voor oorlogsleed) laten zien. Ook de gedwongen assimilatie werd teruggeschreefd.

Het publieksboek besteedt weinig aandacht aan de onmiddellijk na-oorlogse periode. Centraal staat veeleer de wedergeboorte van de regio. Een regio die getraumatiseerd was door haar verleden en die weinig actief haar Duitstalige identiteit uitdroeg. Toch kon die regio zich als Duitstalige regio binnen België rehabiliteren. De taalwetten van 1962 en 1963 legden taalhomogene regio's vast en één van de drie Belgische taalgebieden werd het Duitse taalgebied. Het was een verworvenheid waaraan de Duitstaligen weinig verdienste hadden, maar die voortvloeide uit de strijd van de Nederlandstalige taalgemeenschap. Het boek eindigt met de oprichting van de Duitstalige Cultuurraad in 1973 als de institutionele vertaling van de autonomie van de Duitstalige gemeenschap.

Het politiek proces dat de Duitstalige gemeenschap haar autonomie bezorgde liep in het kielzog van de Vlaamse strijd. Het boek poogt ook intern dat politiek proces te reconstrueren, maar kan te weinig sleutels aanreiken. De bijdrage van Andreas Fickers dat uitgebreid aandacht besteed aan de Duitstalige radio-uitzendingen vanuit de Reyerslaan is een empirisch sterk onderbouwde bijdrage dat aangeeft dat de media de publieke discussie rond een Duitstalige taalgemeenschap in de jaren 1960 sterk hebben gevoed. Vele andere bijdragen zijn nog onvoldragen. De inbedding van de Oostkantons in het

Belgisch politiek leven is zwak. Zo wordt noch de relatie *Parti Social-Chrétien* (PSC) en *Christlich Soziale Partei Ostbelgien* (CSP), noch de Oostkantonstrategie van de Belgische Socialistische Partij (BSP) geanalyseerd. In de Oostkantons had de Christelijke Volkspartij (CVP) nog een sterkere machtspositie dan in Vlaanderen. De Boerenbond en het Algemeen Christelijk Werknemers Verbond waren de twee plaatselijke sterkhouders en men kon in die jaren van een quasi monopolie op politieke en culturele vertegenwoordiging spreken. De Boerenbond en het Algemeen Christelijk Werknemersverbond (ACW) waren evenwel geen pleitbezorgers voor het autonomiestreven als Duitstalige regio en toch kwam die er. Was de Duitstalige gemeenschap dan louter en alleen een *spillover* van het Vlaams-Franstalig conflict?

Het onderzoek lijkt nogal onrijp om die periode reeds in een publieksboek aan te snijden. Vele bijdragen zijn sterk impressionistische aanzetten tot analyse en vele ontwikkelingen blijven in de schaduw. Zo worden de bilaterale banden met Duitsland weinig in de verf gezet, alhoewel die ontwikkeling nauw verweven was met het autonomiestreven. De positie van de Duitstalige gemeenschap in België was door haar enige band met (nazi-) Duitsland zwaar verzwakt. Noodgedwongen leek enkel een heroriëntering op België – zowel cultureel, politiek als economisch – een toekomstperspectief te bieden. De Belgische autoriteiten wilden die heroriëntering ook afdwingen door een hard assimilatiebeleid. Dat lokte een afweerreactie uit. De politieke versterking van de Duitstalige gemeenschap liep evenwel parallel met de politieke revalidatie van West-Duitsland. De Duitse economische opgang binnen het kader van de Europese Gemeenschap voor Kolen en

Staal (EGKS) en de Europese Economische Gemeenschap (EEG) was een belangrijke ontwikkeling die de autonomie van de Duitstalige gemeenschap mede heeft mogelijk gemaakt. Vanaf eind de jaren 1950 oriënteerde de Duitstalige gemeenschap in België zich opnieuw sterker naar Duitsland. De intensive pendelarbeid naar de regio van Aachen gaf de Oostkantons een economische legitimiteit om zich als Duitstalige gemeenschap in België te affirmeren.

Het boek biedt de lezer een kijk in de interne keuken van de Oostkantons, maar het blijft te sterk een intern verhaal met anekdotische onderbouw. Wat juist de grenzen zijn van de Duitstalige gemeenschap wordt niet ge-problematiseerd. Actoren extern aan de regio die mee die ontwikkelingen naar een taalgemeenschap hebben gestuurd krijgen te weinig aandacht. Zowel België als Duitsland staan te sterk in de schaduw van de Oostkantons.

Frank Caestecker